

עיון ב"הדרשה" לח. הזו

מאת יעקב מהם

לא כל אחד יתפוס, מה קשה לדקום יצירה מיריעה ומכוח הדם יון כאחת ולקשור יסודות מנוגדים זה לזה בגוף חי. (על השיר הדיאקטי "גניטה, 1827).

הבעייה האסתטית של היצירה
 "הדרשה" עוררה בשעתה ומעוררה מפרק לפרק גם כיום — בשל הרעיונות הנועזים, שהשמיע גיבורה על דבר ההיסטוריה היהודית, אמנות המשיח וקודשי תאומה האחרים — דיננים מקרי פים ונוקבים בשדה הביקורת, אלא שהכל נסב על הבעיות הרעיוניות של היצירה, כגון נכונות הדיעות, זיהוי דעותיו של הגיבור עם אלו של המספר וכיו"ב. מן הבעיות האסתטיות כמעט התעלמה, אף על פי שכולן, הרעיוניות והאסתטיות, קשורות זו בזו והן טוריות ברקמתה של היצירה כאחת. כבר שם היצירה "הדרשה" אומר דורשני, ואם גם הדרשה-הדרש אינו סוד ורמז — הרי איננו גם פשוט, השם יוצא גם ללמד על כוונתו של המספר — היינו: אין זה סיפור סתם, אלא סיפור-דרשה, ולדרשה יש מסורת ארוכה בספרותנו, ומהותה היא האחת: ודיאקטיה-לימודית. וכאן, גם אליבא דמספרנו, הקושי הראשון: תאומים שייכת יצירה דו-תינית, עמד הזו ב"הדרשה" ופתרה, וזוהי הבעיה האסתטית של היצירה. והוא שם המספר — היינו: אין זה סיפור סתם, אלא סיפור-דרשה, ולדרשה יש מסורת ארוכה בספרותנו, ומהותה היא האחת: ודיאקטיה-לימודית.

הוא להכחיש, שההחלטה לכאן או לכאן לא קלה, מצד אחד — כל סוגי מהספרות היפה, ואין צריך לומר: המשל, דראמות-התיוה ואפילו הליריקה הרעיונית, מלמד — ומצד אחר, היים כל הסוגים הללו מתוך עצמם וכל כוחם בהם בעולמם, בשפתם ובאמצעייהם האמנותיים, שאינם מצביעים על הן טוריות ברקמתה של היצירה כאחת. כבר שם היצירה "הדרשה" אומר דורשני, ואם גם הדרשה-הדרש אינו סוד ורמז — הרי איננו גם פשוט, השם יוצא גם ללמד על כוונתו של המספר — היינו: אין זה סיפור סתם, אלא סיפור-דרשה, ולדרשה יש מסורת ארוכה בספרותנו, ומהותה היא האחת: ודיאקטיה-לימודית.

וכאן, גם אליבא דמספרנו, הקושי הראשון: תאומים שייכת יצירה דו-תינית, עמד הזו ב"הדרשה" ופתרה, וזוהי הבעיה האסתטית של היצירה. והוא שם המספר — היינו: אין זה סיפור סתם, אלא סיפור-דרשה, ולדרשה יש מסורת ארוכה בספרותנו, ומהותה היא האחת: ודיאקטיה-לימודית.

כשימו בפי הדורש — את יודקה כאיש הרגש וכאיש המעשה, ולא כאיש הדיבורים, יודקה הוא סתם, שהוא מפרק הרים ומשבר סלעים: גם אמיץ הוא יודקה והיה "יזא בלילה יחידי לקראת אויב ואין מפחד", ובלילות השמירה התייחד יודקה עם רעיונותיה, שבשלו בו בהדרגה: "אני הרבה השבתי על זה, הרבה לילות, כל הלילות שאני בשמירה..." בלילות אלו הכיר יודקה גם את מהותו של הלילה: "יש פסיכולוגיה מיוחדת ללילה, שרנה משל יום, לא פסיכולוגיה של האדם בשלו בו בהדרגה: "אני הרבה השבתי על זה, הרבה לילות, כל הלילות שאני בשמירה..." בלילות אלו הכיר יודקה גם את מהותו של הלילה: "יש פסיכולוגיה מיוחדת ללילה, שרנה משל יום, לא פסיכולוגיה של האדם בשלו בו בהדרגה: "אני הרבה השבתי על זה, הרבה לילות, כל הלילות שאני בשמירה..." בלילות אלו הכיר יודקה גם את מהותו של הלילה: "יש פסיכולוגיה מיוחדת ללילה, שרנה משל יום, לא פסיכולוגיה של האדם בשלו בו בהדרגה: "אני הרבה השבתי על זה, הרבה לילות, כל הלילות שאני בשמירה..."

הזו אינו שם את הדרשה בפי דרשן סתם ואף לא בפי טיפוס, אלא הוא נותן סימנים מובהקים, סימני אופי, ביודקה, יודקה לא קפץ מראשו של זכס מצוי ייד ומוזיין בהכמה כפאלאס אתונה, ואף — אם נשתמש בתמונה עברית — לא נולד כשהוא מהול, אלא יש לו עבר, והנו מקרים על נשמת דרשתו הרעיונית המופשטת של יודקה גידין ובשר ועור מוחשיים-סיפוריים. ובהתאם לכך יש לראות קודם כל ביודקה את האדם הסובל נפשית ורוחנית כא-חד. ואכן, מתאר-מעצב הזו, אם בעיקרין — בדרך תיאור — ואם במישורין —

וההסכמה הכללית הוא נפשי-רגשי, אם גם אביו מחוללו הוא אולי הרעיון, יתירה מזו: היווצרותה של חזקה והסכמה כללית זו, שאיננה אמה ואעפ"כ היא כופה את יודקה ומכניעתו להיות חלק ממנה, אף שהוא הוא נושאה — היא טראגית, או לפחות דרמאטית, בסיפור הקצר אין מקום, כמובן, לתאר באריכות התהוות זו, ודי לו למספר ברמז, ומשום כך מן ההכרח להדגישו בכל הבחירות: לא טבעו של יודקה וסגנונו הם הקור הטראגי שבמהותו, אלא הדיעה הקדומה של הציר בר עליו, הדיעה הנפשה של הברחה, שקבעה את עיצוב סגנונו וטבעו וה"אפילה על עיקרם, היא היא המקור למהותו הטראגית, או לפחות — למ"הותו רבת המאבק והצער. מכאן — שדרישתו של יודקה לדיבור היא בעצם התקוממות נגד ההסכמה הכללית של החברה וניסיון שיבה אל עצמרהוהו. במעשה זה גופו יש מאבק נפשי: "אני לא באתי הנה לנגד רגשית-אמנותית, יודקה "יודע", יודקה "מרגיש": כאן נפשיים הרעיון ונתרעיון הרגש-הפיוס עד אייכולת להפריד ביניהם, והרי אייכולת זו היא סימנה המובהק של האמנות.

הזו אינו שם את הדרשה בפי דרשן סתם ואף לא בפי טיפוס, אלא הוא נותן סימנים מובהקים, סימני אופי, ביודקה, יודקה לא קפץ מראשו של זכס מצוי ייד ומוזיין בהכמה כפאלאס אתונה, ואף — אם נשתמש בתמונה עברית — לא נולד כשהוא מהול, אלא יש לו עבר, והנו מקרים על נשמת דרשתו הרעיונית המופשטת של יודקה גידין ובשר ועור מוחשיים-סיפוריים. ובהתאם לכך יש לראות קודם כל ביודקה את האדם הסובל נפשית ורוחנית כא-חד. ואכן, מתאר-מעצב הזו, אם בעיקרין — בדרך תיאור — ואם במישורין —

הזו, שאין בה פנים ללא חזק, מופשט ללא מוחש — ביודקה סימנים חיצוניים: "הוא החזיר עיניו על פני המ"טובים ושפתיו נתפקקו בכת-צחוק של ניווק, חולנית ורופפת". — יודקה הוא "הניווק", והמסובים, נציגי החברה, שהוא מסתכל בהם, הם המויקים — ושוב הכתינה היא נפשית טהורה, לפי נינו ביטוי למתרחש בנפשו של יודקה: לשחוק, כמצוות החברה, ההסכמה הכללית והחזקה — ואם כן, מס"תמת על פניו של יודקה, בת-צחוק של ניווק, חולנית ורופפת", או לפרוק מכל אלו, לפרוק מעליו את מצוותו, להתעלם מקיומן ולדבר: "אבל אני מוכרח לדבר! — תלה עיניו בחלון של בית ופניו נשתנו להיות כיום המ"עונ".

ורוק: כשעיניו נתונות בסני המסור בים, אין כוחו בסיו של יודקה וקרוב הוא לוויחור: רפה הוא, חילוני וניווק, ורק כאשר הוא מתעלם מהמסור בים ועיניו תלויות בחלון של הבית — מודעק הוא על כורחה, כשלפניו מבע של קדרות.

ואין זה מקרה כלל, כך בהול ונבטל יודקה לאחר פתיחת הישיבה ע"י ראש החבורה: כך נתיירא יודקה, כשצריך הוא לפתוח בדבריו, וכך, ניווק ועמד, וטיפות זיעה נתחלגלו ועלו ברכותיו, כשהתגובה הנגדית של נציגי הציבור היא: "הציץ בו ראש החבורה בדרך עקמומית, מן הצד". יודקה, העומד לפני הקהל, חש, ביודעין או שלא ביודעין, במיקורו וליבם של אלו גם כן ודעתם זהותה עליהם.

רשות היחיד ורשות הרבים — היסטוריו ואי-היסטוריים באור אנטגוניזם זה שבין החברה לבין יודקה יש גם לראות פרקים רבים ביצירה, כך, למשל, אפשר לראות את הטראגדיה המשפחתית של יודקה, שכן זה, שלקה את אשתו של יודקה ממנו, היה "גחכן מטבע בר"יתו" — הניגוד ליודקה, שבעטייה של החברה נאלץ להתכחש מטבע בר"יתו, גם תגובתו של יודקה על צחוקו של זה, שהוא מתארה בעיקרין: "פיעד את קולו ואמר במתינות ובכובד ראש מרובה, ששא בוויחה", ובמישרין — באמירתו של יודקה: "זה אתה צוחק, מסני שלקחת את אשתי ממני..." — שני דברים אלו הם עידות לאיחוד מלא של שני תחומים, הנפשי והרעיוני, כאחד. יודקה עומד כאן באמצע מאמ"ציו לבטא את רעיונותיו הכלליים, שהם תחומו של הציבור כולו — רשות הר"ב, ולפתע מעבירו הצחוק של יריבו האישי, מאהב אשתו ולוקחה, אל הר"ב ונפתח את דבריו בלחש, אך חותרים ונוקבים עמוקות חילוני הפע"לים-הפעולות, שצריכים לבטא את רעיונותיו: לא אלו האחרונים הם כאן עיקר, אלא ביטויים של אלו, צורתם, הפיפתם שבין תוכנם לבין צורתם, מבחינת ההוכח ביטא יודקה במעלים אלו את יחסו השלילי להיסטוריה היהודית — היינו: בעייה העומדת ברומו של עולם, וזו — שהושמה בסיו על חוקתו כמות שהחזק בה ובפני קהל זה, שלא הוסמר לדון בכך — מעוררת גיחוך טבעי וממילא הננו עדים לתגור"ות שונות: "הרחיב ראש-החבורה שתי ידיו בתמיחה ושפתיו נפתחו בהינך של לגלוג", ואחרים צוחקים — ויודקה מייחס, כאמור וכמצוטט לעיל

„הדרשה“ לח. הזו

(סוף מעמ' 7)

דבר־מה — בבקשה, ואמור בקיצור, שום דבר שלא מן העניין. אם רצונך לדבר על היסטוריה, עליך לפנות להר הצופים! — כאן־כאן נחגלו הניגודים שבין החכורה ליודקה: האחרון — „בלי היסטוריה אי אפשר לי עכשיו“ — וזה מן העניין, ואילו ראשה־החכורה וגם נציגה הוא רק בן העכשיו: היא וחבורתו „נולדו היום“, ויודקה דורות היסטוריה מועמטים על גבו: הם הסיחו פשוט את הדעת מן ההיסטוריה וניחא להם בזאת, ויודקה אינו בן הסחת הד־עת ולא ניחא לו בזאת — ובהבדל זה נמצא גם המקור לכורחו של יוד־קה, לצחוקם ולאי־הכנתם של בני־החכורה.

הבדל זה מוכן ליודקה ובתגובתו אין לבת צהוקו הבעה של ניווק וכיו״ב, כמקודם, אלא הבעה של פיוס: יוד־קה אבדה לו עתה בטחתו והוא חוזר לחזקתה, שהועמד עליה, ולהסכמה הכ־

ללית, שנכפתה עליו — והזו מתארו: „יודקה נשתנה להיות כבתחילה: בהול ונכהל, כאילו הורע מזלו באותה שעה ובא לידי פורענות ולידי יסורים — נשתעל מגלונו שיעול של אשמה ושל ערבוניה שבלב ופחח ואמר“.

(סוף המאמר — בשבוע הבא)

י. כהנא

עיון ב"הדרשה" להזו

מאת עקב כהן

העביר בידו על גב פניו ושפתיו כזה שעלה מטבילה ומיעך את קולו וזחש כחין דבר שבלב, ודבריו נכנסים אל הלב, ויודקה עצמו אינו מבין מה היה לו: "את הדברים האחרונים פירש בשפתיו בלחש ועמד כאילו כשפים עשו לו, ופיו פעור ועיניו זקופות ופניו חיוורות" — הרי שוב לחש ומימיקה דראמאטית. יודקה חי בכל רמ"ח את דבריו, שכלאם בתוכו בגזירת החברה והסכמתה הכללית, ואולי יותר משחוא חמיה על תוכנם, הוא משתומם על הצלחתו להבהיר את כוונתו ולשנות לה ביטוי וניב שפתיים, כשיודקה מש" חומם על תו היסטורי אחד שבצמנו, מתארו הזו: "הוא באמת נשאר עומד ומשתומם, דומה, כאילו נשתכח רגע אחד מעצמו ולא הכיר את מקומו". תוכנם של הדברים — או אולי צורת ביטויים — מעבירים את יודקה אל עולם אחר, אל מעבר לעצמו ואל מע" בר למקומו — האומנם עוד קורטוב של דיאקטיקה כאן?!

אף תגובותיו המימיקאליות של יודקה חריפות וברורות, כשיודקה מצטער ביותר ואף דיבורו המוצלח הבלתי מופרע ע"י איש אינו מספק עדים אנו למצב הבא: "שתק רגע, פניו כהו והצהיבו, כאילו העלו חלודה, תי" תה דממה בבית, דממה מעין זו שהיא מצויה בעונת הגשמים, עד שלא ירד הגשם, דממה מחכה, כבושה ושוממת, כאשר יודקה מביע דאגה, מתארו הזו: "בתצחוק משונה, יגעה ואין מיושבת יפה, נגעה ולא נגעה בשפתיו"; כא" שר נדמה ליודקה, שהאריך יתר על המידה — אף-על-פי שראש-החבורה לא ננף בו, לא עתה ולא מאוחר יותר, אלא באחרים שהפריעו בהערך תיחם, ומיודקה ביקש להמשיך — אף-על-פי-כן מתנצל יודקה, "בבת-צחוק של חולשת דעת", כאשר נראה לו, שהנה הוא סוטה מן הנשוא ואינו יכול לוותר על הסטייה בשל מהותה הפ" צויינת, מתארו הזו: "גתרפטו שפתיו בבת-צחוק מעוותת"; כאשר הוא מש" לה עצמו, שסיים את דבריו, מתארו הזו: "הוא עקר ברעש את הכסא (המשך בעמוד 8)

(המאמר הראשון על "הדושה" נדפס בחוסף 17.11.61)

עתה דבריו של יודקה רצופים מת" הילה, ורק בסופו של הרעיון הראשון היסודי ניכרת היאבקותו לביטוי: "אין לנו היסטוריה משלנו — — — משום כך אני מתנגד לה, איני מכיר בה והיא לא קיימת בשבילי! יותר מזה: איני מכבד אותה, אף-על-פי ש-איני מכבד' זו לא המלה, בכל זאת איני מכבד... מאד מאד! והעיקר שאני מת" נגד לה, זאת אומרת, איני מקבל אותה..." — יודקה ההיסטורי עושה כאן את השבון נפשו עם ההיסטוריה וכשהוא שוללה — בניגוד למהותו — הריהו שוב מתכחש לעצמו ומקריב עצמו על מזבח שלילתו — וכך מתארו הזו: "הוא נסער מבפנים ורגש, ניטל" סל לצודים אילך ואילך כבהמה שמו" נעת צוארה מן העול, סרף בידיו בוד ללו של בית כמסיע אבנים ומפקפק קורות, ונמשך בדברים ושוב לא יכול להעמיד את עצמו". — ודוק במימיקה של יודקה ובדימויו של מספרנו, המ" הווים שלימות אחת, האומרת כולה רצון לשיחורר מעולה ומעומסה של ההיסטוריה, אולם בין רצון לבין מע" שה רבה הדרך, ותחנת הביניים היא הדיבור-הדרשה, שיודקה משמיעה עתה. דבריו של יודקה בהמשכ"ב-נעלימתם נאים ועצב הקשבת בני החבורה לו היא עידות על כך, וכך מסיה יודקה את דעתו מן המסובים לגוער אפילו בראש-החבורה, וזה: "נאנס ראש-הח" בורה וכפף עצמן ושתק" — נהפכו אפוא המצבים של מלות וכניעה, ואם זה גם נצחונו הנפשי של יודקה — הרי נצחונו הרוחני-הרעיוני עדיין רחוק ממנו: יודקה עדיין נאבק קשות וחמו" רות: "תהה יודקה כמלוא עיניו וע" מד, והיו פניו טרודות ודעתו מעור" בבת ומופלגת, ניכרת היא יגיעה, מר" שכת יחותרת".

כך מוסיף יודקה להשמיע את דרש" תרמונולוגי, ובתחנת דרכים אחת הוא פונה אל המסובים: "המחינו, אל תדברו! — נחפו ונטרד לצודים אילך ואילך אף-על-פי שאיש לא ביקש לי" כנס לתוך דבריו". — כבר מזמן הות" רה הרצועה, ויודקה אינו יודע זאת: לו נדמה שעליו להתנגן, ולא היא, יודקה אינו מרים קולו בדרשתו: "הוא

עיון ב„הדרשה“ להוֹז

(סוף מעמוד 7)

ממקומו הפיל עצמו עליו מתוך כב-
דו, העביר בכפידו את הזיעה מעל
פניו וישב נרתח ופניו חמומות ולבו
מפעמו וריקותיו נוקפות.

סיום לא-סיום ענייני זה הוא דרא-
מאטי ביותר והוא ניגוד לקול הדממה
חדקה, ללחש היוצא מן הלב, שסימן
את דבריו של יודקה הקודמים בשעת
דרשתו. גם עקירת הכיסא ברעש בידי
יודקה היא ניגוד לסיטואציה, שנשת-
ררה עתה: „דממה ירדה לבית. דממה
מצין זו שלאחר קטטה ודין ודברים.
דממו החברים וישבו נבוכים ותהים
ופניהם משונות ואין לבם ברור ואין
דעתם נוחה, דומים נטולים כלום וחס-
רים כלום, כאילו נעקרו ממקומם וע-
דין לא הגיעו ותלויים ועומדים.“ כבר
קודם, בשעת דין ודברים של יודקה
עם עצמו, עקר יודקה עקירה רבה את
החבורה ממקום גידולה ודרכי מחשבי
תה האייסטוריות ואילצה להשתתף
אחה בסוגייתה, שעמדה על הפרק;
פעם שמענו מפי אחד מבני החבורה
בשם דודו — „יחורי ממולח ומפולפל,
הבולשביקים הרגו אותה, חניס על לא
דבר הרגו אותה“ — מימרה מגדירה:
„אחד העם זה חב"ד של הציונות“,
ופעם הכניסו את „ברית-שלום“ לתו-
כה של הסוגייה — עקירה ממקום
היתה אפוא כאן, ולא הנהה: „ועדיין
לא הגיע ותלויים ועומדים“ — ומכאן
איהגותה, טוב היה להם, לו המשך
יודקה את דבריו, ומשום כך שואל
ראשי-החבורה — שהראה קודם אי-
סבלנות להאזין לדברי יודקה ההיסטר-
יים וזירזו לסיים — עתה: „אתה
גמרת זי, וכאשר הוא שומע מפי יוד-
קה: „תיכף... תיכף“ — הרי, נוקפו
כולם ונחה דעתם עליהם, כאילו הוציא
אותם ממבוכה גדולה, לרבות ראשי
החבורה שהרכין את ראשו וישב לו
מסתכל בצמרני ידיו. — וכאן, כשאנו
מצטים „לעיקר“, כדברי יודקה, ובלי
פילוסופיה, כבקשת ראשי-החבורה, מסי-
תימת היצירה בשלוש נקודות — ואין
אנו שומעים לא את „העיקר“ ולא
את הפילוסופיה, מסתיימת היצירה בשי-
לש נקודות — ואין אנו שומעים לא
את „העיקר“ ולא את הפילוסופיה,
כאילו אמר לנו המספר: ואידך — זיל
גמור, או כביכול: „העיקר“ איננו העי-
קר והוא לא מעלה ולא מוריד.

גם סיוט-לא-סיום זה וכל הסממנים
— האמצעים האמנותיים האחרים, הדי-
מיות והשתיקות, עולם הרגשות וייחור
דן של התנועות המימיקאליות ביצירה
— כל אלו קיימים בשל אמנותם וצר-
רת מבעם בזכות עצמם, הם הם הקו-
בעים את מקומה של „הדרשה“ בתחום
הספרות האמנותית כלי לגעת בעולם
הרעיוני שמעבר למלכות האמנות —
אף-על-פי שאין כל אפשרות להפרדה
כזאת.

אחרותה של היצירה

כאמור, דנה הביקורת עד עתה בעי-
לם הרעיוני של הדרשה, ובדיל נאמר,
ש„אסור לזהותם [= דברי יודקה]
ויהיו מהיר מדי עם דעה של הזי-
(„חיים חזי“ לדן פירון, עמ' 11),
בייחוד משום שיודקה ודכוותיה מייצ-
גים רק צד אחד בגישתו של הזו-
אל, והיסטוריה הלאומית, ויש להזו-
ניבורים, כגון מורושקה ב„הרת ער-
לם“ וב„חבית עכורה“, המחייבים את
ההיסטוריה הלאומית ואף מפליגים
בשבחה — חם הם המייצגים את
הצד האחר בגישתו של הזו להיס-

טוריה שלנו. אולם דרך הוכחה זו
של חיפושני גיבורים מנוגדים זה לזה
היא חיצונית ביותר, וטובה ממנה
היא מציאת הקבלה בדיעות, שנאמרו
מפי המספר גוסו בשמו שלו, לדברי
הגיבורים; בדרך זו מתקרבים יותר
לזיהוי, ואכן, נמצא מקבילות מעין
אלו ביצירות הזו לדברי יודקה ב„הר-
רשה“, ולא לדברי מורושקה. הנה קור-
אים אנו ב„מת מצוה“ להזו את הדב-
רים הבאים: „כך מלווה את גיבוריו
עם שאינו עושה מלחמות ואינו שובר
מלחמות, אינו נוצח ואינו ניצח,
אלא נהרג בכל שעה של זעם ובכל
טורענות, שמביאות עליו האומות לר-
צונן. כך מתקשה על מהו עם שאינו
לא מדינה ולא מלכות ולא שלטון,
אלא משפחה ובית אב, ציבור של
גוולים וחמוסים שכל עצמם קדושים
ועריהם קהילות קודש הן, ואין להן
בעולם אלא נפשם בלבד, וכיוון שאיב-
דו מהם נפש אחת כאילו איבדו עולם
מלא“, — דברי הזו אל, שלא שמע
בפי גיבור מניבוריו, אלא הוא הוא
שאמרם — הם ממש דברי יודקה
על ההיסטוריה הלאומית של עצמו
והיא היא דרישתו ל„עם היוצר לו אח
תולדות ימיו בעצמו, בנחוה ורצונו,
ולא שאחרים עושים אותם לו, היס-
טוריה ולא פינקס של קהילה“, אלא
שאם גם דרך זו קרובה יותר לגילוי
עולמו הפיוטי של היוצר מנקיטת הש-
ערוה תוך ברירה בין הגיבורים, הרי
בכל זאת חיצונית היא ואיננה פרי
מקרא-עיון ביצירה גוסה, בדרך זו
אפשר גם להוכיח, למשל, שיודקה
גוסו יק משמיע את דרשתו, ואיננו
סוברה ואיננו מקבלת, הנה מלווה גם
יודקה את „מת מצוה“, והזו מחארי:
„יודקה הלך אחרי המיטה בתוך המון
המלווים, מדוכא ומדוכך באבל, כאילו
היה הוא, אותו הרוג, אחיו או חברו
הקרוב אליו“. — הרי אין יודקה
שונה מאחרים וגם הוא נמנה עם
„ציבור של גוולים וחמוסים“, ואב-
לן — כלום נאמר, שיודקה היה נאה
דורש, ולא נאה מקיים? או, לכל היותר
נאמר: נאה דורש ועדיין אינו יכול
נאה לקיים, או נאמר: משום אי-
יכולתו לקיים — נאה כל-כך דרשתו,
הנה גם כאן, בדרך זו, הנענו לספי-
קות, יזו משום היסח הדעת מאחרותה
האמנותית של היצירה, מהאחדות שבין
העולם הרעיוני והנפשי, שבין הגיבור,
האידיאה והאמנות, ואפשר אולי לומר
בקיצוניות, שכשם שאין לזהות את
הגיבור נפשית-אמנותית עם היוצר —
כך אין לזהותו עמו אידיאית.

מנקודת מבט זו אין גם לקבל את
הדעה האומרת: „יודקה אינו מופיע
כדמות חיה, הצומחת מקרקעה ומת-
פתחת לפי חוקיה הפנייים, הוא מתגלה
כדוכרו של המחבר, כשופרו הנאמן,
שנועד לו תפקיד מצומצם: להסביר
בדרשתו את הקונצפציה ההזוית על
תולדות ישראל בגלותו, שהן כולן
כמזל של היפעלות ולא של פעולה;
להטיח את קיטרונו גם בחזו המשיחית,
ביחוליהם הסבילים בכיסופיהם התלד-
שים ממעש, יודקה אינו יודע רחם
בחוקעתו, אך הוקעה קיצונית זו, המי-
חצת גם בנייה המנוגמת, אינה מת-
פרצת ממעבה הנפש“ („ליד האבנים“
לביי מיכלי, עמ' 167). דעה זו מניחה
מראש, ללא כל הוכחה, את היעדר
האחדות שבין האמנות ובין האידיאה
— ולא היא.

ועוד: כבר הזכרנו לעיל, ש„העיקר“
חסר מן היצירה, ואם גם יש כאן
שתי אפשרויות: א. „העיקר“ לא הוא
העיקר — ומשום כך הוא חסר. ב.
העיקר נלמד מ„הספלו“ — ומשום כך
הוא ספל כאן — הרי למרות שתי
אפשרויות אלו אפשר בכל-זאת להסיק
עליו מהיצירה בוסה, ייתכן, שנגלהו
מתוך עיון נוסף לאו דווקא בדי-
עותיו של יודקה, ולא בו גוסו, אלא
ברקע הכללי ובמשפט הפתיחה הת-
מוחה, יודקה, נכנס לדרוש בפני ועדה,
והועדה, זו שאינה גלויה אלא לצנו-
עים וזיבורים המנומנים לה, כל עצמה

אין זה מקרה, שהזו שם דווקא בפי
יודקה את „הדרשה“; יודקה, הניזוק
אישית בעטייה של חברתו המצומצמת
שלו, כתיאורו של הזו, הוא המקטרג
על החברה היהודית בכלל, על ההיס-
טוריה היהודית, שלא אנחנו עשינו
את ההיסטוריה שלנו, כי אם הגויים
עשו אותה לנו. — — — אבל היא
לא שלנו, לא שלגו כלל וכלל! משום
שאנחנו לא עשינו אותה, משום שאנח-
נו היינו עושים אותה אחרת, משום
שלא רצינו שתהא כזו, ורק אחרים
רצו והם הכריחו אותנו לקבלה, בעל
כרחנו, וזה כבר ענין אחר לגמרי...;
יודקה, הניזוק בזעיר אנפין, יוצא
בקיטרונו רב האנפין על ההיסטוריה
היהודית בכלל; יודקה, שהחברה כפי-
תה עליו להתנפך לסגנונו ולטבעו,
מקטרג על עם ישראל, שחברת העמים
כפתה עליו אורח חיים, שאיננו טבעו
ומהותו, ובדברי יודקה, שההיסטוריה
איננה שלנו, הננו שומעים גם זעקתו
האישית, שטבעו וסגנונו איננו שלו —
וחוזר הלילה: מרשות היחיד של
יודקה יוצאים הרגשות ובעקבותיהם
הרעיונות והם פוגעים ברשות הרבים
של האומה, והרעיונות על אודותיה
יוצאים שוב ללמד על הדורש עצמו. —
האומנם מקטרג זה, השם עצמו גם
שופט, יכול להיות אובייקטיבי? וכלום
מספרנו מזדהת עם דיעות אלו, ששמן
בפי רמות זו? האומנם לא היה בכוח
מספרנו ליצור דמות לא מקבילה כל
כך בעיקר יסודה ומהותה להיסטוריה
היהודית ולשים בפיה את הקיטרונו?
דומני, שעל כל השאלות הללו יש
להשיב בשלילה, וממילא יש לשלול
את כל הדיבורים על דבר הזיחוי
המלא שבין יודקה לבין יוצרו.

ועוד: הרי גם השם „דרשה“, שהזו
כרגונו לעיל כבעל משמעות באיני-
טרסריטאציה של היצירה, מסייע לש-
לילה זו, דרשה איננה פשט והיא
רחוקה מפשוטה של קריאת היצירה;
דרשה הרשמעה לרגל מאורעות לא
תדירים, ומעולם לא קבעה הדרשה את
הליכות החיים בישראל, שהרי את
אלו קבעה ההלכה הספוקה, הבעל
האגדה אינו לא אוסר ולא מתיר,
לא מטמא ולא מסחר“ (ירושלמי היר-
דיות פ"ג, ה"ה), ויש שהדברים לא
היו ילא נבראו, ונאמרו לשם „דרוש
וקבל שכר“ (סנהדרין פ"א, א') —
והרי זה ההבדל העיקרי-מהותי גם
בין העיון-הדידאקטי לבין ספרות יפה,
לראשון אופי של הלכה, ולשנייה —
אופי של אגדה, וכמו שאמרו: „אין
מקרא יוצא מידי פשוטו“ (שבת ס"ג,
א') — כך מותר לומר בוואריאציה:
אין „הדרשה“ יוצאת מידי פשוטה;
היא נשארת בנדר דרשה בלבד. בת-
חום ספרות יפה, ואין להפריד בינה
לבין דורשה.

ועוד: כבר הזכרנו לעיל, ש„העיקר“
חסר מן היצירה, ואם גם יש כאן
שתי אפשרויות: א. „העיקר“ לא הוא
העיקר — ומשום כך הוא חסר. ב.
העיקר נלמד מ„הספלו“ — ומשום כך
הוא ספל כאן — הרי למרות שתי
אפשרויות אלו אפשר בכל-זאת להסיק
עליו מהיצירה בוסה, ייתכן, שנגלהו
מתוך עיון נוסף לאו דווקא בדי-
עותיו של יודקה, ולא בו גוסו, אלא
ברקע הכללי ובמשפט הפתיחה הת-
מוחה, יודקה, נכנס לדרוש בפני ועדה,
והועדה, זו שאינה גלויה אלא לצנו-
עים וזיבורים המנומנים לה, כל עצמה